

بررسی نیازهای آموزشی عشایر بهره‌بردار پایاب سد ارسباران در زمینه پرورش گاو

محققین:

نادره قاسمی، صمد مغانی، جواد اسدی و دکتر سید داود حاجی میررحیمی¹

¹ به ترتیب: کارشناس ارشد سازمان جهادکشاورزی آذربایجان شرقی و عضو گروه مدیریت و توسعه کشاورزی مرکز آموزش عالی امام خمینی وزارت جهادکشاورزی

چکیده:

برنامه توسعه زندگی عشایر کشور بر اساس دو محور «اسکان عشایر داوطلب» و «ساماندهی عشایر کوچنده» تنظیم شده و طی چند دهه گذشته به اجرا گذاشته است. بر اساس بررسی‌های بعمل آمده در استان آذربایجان شرقی ۸۸ درصد عشایر منطقه قره‌قیه داوطلب اسکان هستند. بر این اساس، سد ارسباران با هدف اسکان و افزایش رفاه و درآمد عشایر پایاب آن احداث شد. ظرفیت این سد ۲۵ میلیون متر مکعب بوده و طبق برنامه با بهره‌برداری از آن بیش از ۳۲۰۰ هکتار از اراضی دیم پایاب آن به اراضی آبی تبدیل خواهد شد. ۶۰ درصد اراضی برای زراعت و ۴۰ درصد برای باغ در نظر گرفته شده و امکان اسکان و بهره‌برداری عشایر ۱۲ قشلاق پایاب، شامل ۶۰۷ خانوار با جمعیت ۳۴۶۰ نفر فراهم خواهد گردید. بر اساس مطالعات انجام شده، با توجه به شرایط اقلیمی منطقه، کیفیت منابع آب و خاک، هماهنگی با برنامه‌های توسعه، جایگزینی پرورش دام سنگین (گاو) بجای دام سبک و کشت آبی هشت نوع محصول زراعی و هفت نوع محصول باغی در پایاب سد توصیه شده است. با توجه به اینکه این عشایر تاکنون تنها به صورت سنتی، به گاوداری اشتغال داشتند، فاقد دانش و مهارت کافی برای تحقق اهداف برنامه هستند. بنابر این لازم دانسته شد توانایی‌های فنی و حرفه‌ای آنها ارتقا یافته و آموزش‌های لازم را دریافت کنند. نبود اطلاعات جامع از نیازهای آموزشی عشایر در زمینه پرورش گاو مسئله اصلی برنامه‌ریزی آموزشی - ترویجی منطقه است و تحقیق حاضر برای پاسخ به این مسئله اجرا شد. پس مطالعه حاضر با هدف بررسی نیازهای آموزشی بهره‌برداران در زمینه پرورش گاو انجام شد. روش تحقیق پیمایشی بوده، جامعه آماری شامل عشایر داوطلب اسکان ۱۲ قشلاق پایاب سد ارسباران می‌باشد. با استفاده از فرمول کوکران و با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۱۲۰ نفر انتخاب شد. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه و از طریق مصاحبه جمع‌آوری شد. نتایج حاکی از آن است که نیاز آموزشی بهره‌برداران در زمینه پرورش گاو بیش از حد متوسط بوده و به ترتیب اولویت شامل: «مدیریت تولید مثل»، «بازاریابی»، «پروراندن گوساله»، «مدیریت تغذیه»، «مدیریت جایگاه دام» و «مدیریت بهداشتی» می‌باشد. همچنین، بر اساس نتایج تحلیل عاملی موضوعات آموزشی پرورش گاو، عامل اول بنام «بهبود کیفیت دام و تغذیه» شامل متغیرهای: بهداشت شیر دوشی و پستان، بهداشت سم، بهداشت تغذیه، بهداشت خرید و انتقال دام‌ها، مصرف خوراک دام، کیفیت علوفه مصرفی، بهبود شرایط محیطی (بهبود تولید مثل)، تشخیص بموقع فحلی، انتخاب دام پرواری، تغذیه و خوراک دام پرواری بوده و در مجموع ۴۰/۰۴ درصد واریانس کل نیازهای آموزشی را تبیین کرده است. کلید واژه‌ها: نیاز آموزشی، نیازسنجی آموزشی، عشایر بهره‌بردار پایاب سد ارسباران، پرورش گاو.

مقدمه:

تخصصی شدن فعالیت‌های تولیدی در اجتماعات اولیه بشر و پیدایش دوقشرزارع و دامپرور، منجر به شیوه زندگی عشایری شد. این شیوه معیشت و تولید با گذشت زمان در اثر عوامل طبیعی، جغرافیایی و اقلیمی اشکال مختلفی به خود گرفته و تا به امروز در بسیاری از مناطق کره زمین بویژه در آسیای مرکزی، خاورمیانه، آفریقای شمالی استمرار یافته است.

در ایران جامعه عشایری به عنوان شیوه ای از معشیت با سوابق چند هزار ساله و نوعی از سازش انسان با طبیعت و با جمعیتی حدود ۱,۳۰۰,۰۰۰ نفر (بر اساس سرشماری ۱۳۸۷، ۲۱۲۶۶۰ خانوار با یک میلیون و ۱۸۶ هزار و ۳۹۸ نفر جمعیت) در قالب ۱۱۰۲، ۵۹۲ طایفه و ۱۹۹,۹۳۰ خانوار در دو سوم فضای کشور مستقر است (شریفی، ۱۳۸۲). جامعه عشایری باینکه نقش عمده ای در تولید بویژه تولیدات دامی و پیشرفت و توسعه کشور دارد، ولی در مسیر توسعه نسبت به سایر جوامع عقب افتاده و از رفاه و درآمد کمی برخوردار است. در گذشته غالباً علت عقب ماندگی این جامعه رابه شیوه زندگی و تولید آنها نسبت می دادند و به همین دلیل در برنامه های توسعه مناطق عشایری نیز، اسکان را ضرورت توسعه دانسته و آنها را مجبور به اسکان می کردند. همچنین اسکان اجباری در گذشته اکثر اً به دلایل سیاسی بوده و شرایط اقتصادی و اجتماعی عشایر را مورد توجه قرار نداده اند. این رویه تا حدودی باعث فرو پاشی نظام عشایری شد و مشکلات فراوانی را ایجاد کرد. اما برخی صاحب نظران موافق رویه کوچ نشینی دلیل ضعف نظام عشایری را توزیع ناعادلانه و عدم دسترسی به امکانات، تسهیلات و منابع می دانند.

استان آذربایجان شرقی با دار بودن اقلیم متنوع مراتع و جنگلهای سر سبز و نیز کوههای مرتفع یکی از استانهای عشایر نشین کشور محسوب گشته و بر اساس نتایج سرشماری عشایر کوچنده کشور در سال ۱۳۸۷، جمعیت عشایر استان در دوره ییلاقی ۱۳,۲۹۵ خانوار بالغ بر ۷۰۵۷۷ نفر و در دوره قشلاق ۸۰۹۷ خانوار با ۴۳۸۵۷ نفر می باشد. این استان در فصل ییلاق ۶/۴۶ درصد و در فصل قشلاق ۳/۹۹ درصد از کل جمعیت عشایر کشور رابه خود اختصاص داده است. (گزیده نتایج طرح سرشماری اجتماعی-اقتصادی عشایر کوچنده کشور ۱۳۸۷)

عشایر این استان که در قالب ۲ ایل ارسباران و ائل سون و ۹ طایفه مستقل در دوره ییلاقی و ۲ ایل (ارسباران و ائل سون)

و ۷ طایفه مستقل در دوره قشلاقی تشکیل یافته اند، درون کوچ می باشند ولی همه ساله در فصل ییلاق این استان پذیرای مهمانهای استانهای همجوار از جمله استان اردبیل، زنجان و استان آذربایجان غربی است. (گزارش مصور عملکرد دوره های آموزشی و ترویجی اداره کل امور عشایر استان آ-ش).

طرح توسعه جامع مناطق عشایری کشور با هدف محرومیت زدایی، افزایش رفاه و درآمد و در نهایت توسعه پایدار این جامعه تدوین شده که بر اساس این طرح بر خلاف گذشته که منظور از ساماندهی، اسکان اجباری عشایر بوده، امروزه برنامه های ساماندهی بر اساس تمایل عشایر و با در نظر گرفتن مسایل اقتصادی، اجتماعی و غیره، برای سه گروه جامعه عشایر (یکجا نشینان، رمه گردانان و ادامه دهندگان کوچ) اجرا می شود.

دراستان آذربایجان شرقی نیز برنامه های ساماندهی زندگی عشایر در قالب طرحهای زیراجرامی شود:

الف) ارائه خدمات پشتیبانی به کوچندگان

ب) مطالعات کانون های توسعه مناطق عشایری

ج) عملیات اجرائی اسکان عشایر

د) جایگزینی سوخت فسیلی

قابل ذکر است طرح عملیات اجرایی اسکان عشایر به منظور اسکان عشایر داوطلب اجرامی گردد و اجرای پروژه های عمرانی وزیر بنائی مانند احداث سد، بند، تاسیسات پمپاژ، شبکه های آبیاری و زهکشی اراضی، بهسازی کانون های توسعه، راه، فضای آموزشی و عملیات آبخیزداری در راستای اهداف این طرح انجام می گیرد (گزارش سیمای جامعه عشایر استان از اداره کل امور عشایر استان آذربایجان شرقی، ۱۳۷۹). برای اینکه طرح های اسکان عشایر باعث افزایش رفاه و درآمد عشایر و توسعه پایدار این جامعه شود باید آموزش های لازم را در زمینه شیوه های نوین تولید و زندگی دریافت کنند.

مسئولین و برنامه ریزان استان بر اساس تمایل ۸۸ درصد عشایر منطقه قره قیه که داوطلب اسکان هستند (تقوی، ۱۳۷۳) و با در نظر گرفتن شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه سد ارسباران را با هدف اسکان و افزایش رفاه و درآمد عشایر پایاب آن احداث کرده اند.

ظرفیت این سد ۲۵ میلیون مترمکعب بوده که با بهره برداری از آن بیش از ۳۲۰۰ هکتار از اراضی دیم پایاب آن به اراضی آبی تبدیل خواهد شد. ۶۰ درصد اراضی برای زراعت و ۴۰ درصد برای باغ در نظر گرفته شده و امکان اسکان و بهره برداری عشایر ۱۲ قشلاق پایاب، شامل ۶۰۷ خانوار با جمعیت ۳۴۶۰ نفر فراهم خواهد آمد. همچنین الگوی کشت و سیستمهای آبیاری مناسب این اراضی بر اساس مطالعات انجام شده انتخاب و پیشنهاد گردیده است. برنامه های توسعه ای پایاب سد ارسباران شامل:

۱- جایگزینی پرورش گاو با پرورش گوسفند.

۳- تشویق و ترغیب بهره برداران به زراعت آبی، می باشد.

با توجه به اینکه این عشایر تاکنون تنها به صورت سنتی، به گوسفند داری و زراعت دیم اشتغال داشتند، فاقد دانش و مهارت کافی برای تحقق اهداف برنامه های ذکر شده هستند. بنابراین لازم است تواناییهای فنی و حرفه ای آنها را تقویت و آموزشهای لازم را دریافت کنند. قبل از طراحی و اجرای برنامه های آموزش و ترویج بهره برداران، ضروری است که میزان دانش و آگاهی آنها در زمینه های مورد نیاز تعیین شده و نیاز آموزشی آنها سنجیده شود.

اگر نیاز آموزشی عشایر بهره بردار منطقه مورد مطالعه در زمینه پرورش گاو، باروش علمی و مستند سنجیده و اولویت بندی شود، مسئولین و برنامه ریزان ترویج و آموزش کشاورزی با استفاده از نتایج این طرح خواهند توانست برنامه های خود را دقیق و به آسانی تدوین کرده و برای اجرای این برنامه ها، به موقع امکانات، سرمایه و مواد آموزشی

لازم راتهییه کنند. در نتیجه از اتلاف زمان، سرمایه و امکانات جلوگیری شده و این برنامه ها زودتر و بیشتر به اهداف خود خواهند رسید.

همچنین از اطلاعات بدست آمده در زمینه ویژگیهای فردی، اجتماعی و اقتصادی عشایر منطقه مورد مطالعه، مسئولین در تصمیم گیریها و برنامه ریزیهای خود و محققین در تحقیقات بعدی می توانند استفاده کنند. اطلاعات بدست آمده در زمینه نیاز آموزشی در ارزشیابی برنامه های آموزشی نیز مورد استفاده قرار می گیرد. بر این اساس بعد از تدوین و اجرای برنامه های آموزشی برای عشایر مورد مطالعه، با انجام یک طرح نیازسنجی آموزشی دیگر، می توان فهمید که این برنامه ها تا چه حد به اهداف خود رسیده اند.

ویتکین و آلتسچولد (۱۹۹۵) معتقد هستند که بررسی نیازها باید در سه سطح انجام شود، سطح اول مربوط به دریافت کنندگان خدمات در سیستم مثل دانشجویان، مروجان و تولید کنندگان، سطح دوم مربوط به برنامه ریزان و سیاستگذاران که ارایه دهندگان خدمات، آموزش و تکنولوژی هستند. و سطح سوم مربوط به منابع و تسهیلات مثل ساختمانها، ابزار و تکنولوژی است. (جنینقز و دیگران، ۲۰۰۷)

در بسیاری از مواقع با این حالت مواجه هستیم که مردم وضع موجود را مطلوب دانسته و برای تغییر آن تلاشی نمی کنند هنگامی که مردم از وضع مطلوب آگاهی ندارند و آنچه که موجود است را بهترین حالت می دانند طبعاً نیازی در وجود آنها شکل نمی گیرد. از دیدگاه یک ناظر بیرونی که به امکان پذیری تغییر وضع موجود در جهت مطلوب اعتقاد دارد و یا از اختلاف بین این دو وضعیت آگاه است، این تفاوت ها و فاصله ها همان نیازهای احساس نشده است اگر این مردم در معرض وضع مطلوب قرار گیرند جوانه های نیاز در درون آنها شکل می گیرد به عنوان مثال در برنامه های ترویج کشاورزی، تأسیس مزارع نمونه و فراهم کردن زمینه بازدید کشاورزان از این مزارع، یک روش تبدیل نیازهای احساس نشده به احساس شده است در واقع، این یک ساز و کار در جهت برانگیزاندن کشاورزان و آگاهی آنها نسبت به مشکلات یا کمبودهای وضع موجود است. بنابراین، یکی از وظایف مروجان کشاورزی، فراهم کردن شرایطی است که به موجب آن نیازهای احساس نشده کشاورزان به سطح نیازهای احساس شده می رسند و آنها ارزش خاصی برای تغییر وضع موجود و دستیابی به وضع مطلوب قائل می شوند در واقع فرآیند یاد شده که جوهره کار توسعه و تحول است عمدتاً به تغییر نگرش کشاورزان اشاره دارد و برای تحقق آن علاوه بر مدل سازی می توان از روشهای متعدد دیگر ترویجی بهره گرفت (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۰).

به جرأت می توان گفت که بسیاری از کشاورزان و روستاییان برای انجام صحیح وظایف خود یا حداقل به منظور بالابردن سطح کیفیت و کمیت کار خود احتیاج به آموزش دارند. علاوه بر این هر ساله تعداد کثیری نیروی جدید به این بخش اضافه می شود. از طرفی همانگونه که اشاره شد، پیشرفتهای روز افزون در علم و فنون، تغییرات در مسیر تولید، تحول در اهداف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ... نیاز به آموزش های جدید را آشکار می کند (حسینی نیا، ۱۳۷۹).

امروزه یکی از مشکلات اصلی در فرآیند نیازسنجی آموزشی، عدم وجود تصویر یگانه و واضح از وضع مطلوب است. در بسیاری از اوقات، نظر کارشناسان و روستاییان با یکدیگر متفاوت است به نظر می رسد که یکی از

وظایف نظام آموزش ترویج ، تعیین استانداردهای وضع مطلوب باشد در صورت تعیین این استانداردها ، فرآیند نیازسنجی بسیار آسان و دور از آشفتگی و پراکندگی نظر هاست. بنابراین نیاز مبرمی به تهیه آزمونها یا تستهای استاندارد آموزشی یا روانی برای سنجش دانش ، نگرش و مهارت ها وجود دارد. اگر در زمینه دانش کشاورزی ، آزمون های استاندارد برای سنجش این موضوع که در واقع اندازه گیری ، تحلیل و بازیابی اطلاعات است ، درست شود. به راحتی می توان با نیازسنجی پرداخت و هر گونه فاصله از وضع مطلوب را شناسائی نمود. در واقع یک آزمون استاندارد شده ، هم « وسیله ای برای گردآوری اطلاعات » و هم « مبنایی برای تعیین فاصله فراگیران تا حد مطلوب » است (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۰).

روش ها و الگوهای نیازسنجی آموزشی ذیل مطالعه شد:

الگوی استقرایی کافمن ، الگوی کلاین، تکنیک (فن) دلفای، تکنیک (فن) فیش بول، تکنیک (فن) تل استار، مدل سه بعدی کافمن ، لوریگان و جانسون، تکنیک (فن) رویداد مهم ، تکنیک تجزیه و تحلیل شغل ، تکنیک تجزیه و تحلیل مشکلات، تکنیک آزمون و نظرسنجی.

با توجه به اینکه تکنیک آزمون به عنوان روش اساسی این طرح انتخاب شده است، شرح آن نوشته می شود:

آزمون میتواند کتبی یا شفاهی یا عملی باشد. اگر فرد یا افراد مورد نظر در آزمون از نظر دانش ، مهارت یا رفتار مطلوب در زمینه خاصی نارسایی داشته باشد ، بوسیله آزمون معین می گردد .

دیدگاه ایده آل نظرسنجی ترویجی ، دیدگاهی ترکیبی و جامع است . بدین معنی که اولاً باید به انواع نیازها توجه شود ، ثانیاً از همه گروههای متأثر از نیازسنجی استفاده شود . ثالثاً از ترکیبی از روشها استفاده شده و در نهایت آنکه نیازسنجی در تمام سطوح و براساس یک طرح جامع نیازسنجی انجام شود . پیاده کردن دیدگاه جامع و ترکیبی در نیازسنجی ترویجی به سادگی ممکن نبوده و به اراده نظام ترویج ، امکانات مادی و انسانی و رفاه مناسب نیاز دارد .

نتایج تحقیق چیدری (۱۳۷۹) در خصوص « نیازهای آموزشی عشایر نیمه کوچنده استان چهارمحال و بختیاری ایران در خصوص مدیریت بز ، گوسفند و تولید » نشان می دهد که :

۱) این عشایر بیشتر در زمینه تغذیه دام ، پناهگاه و تجهیزات دام و مدیریت مراتع نیاز به آموزش دارند .

۲) عشایر مورد مطالعه معتقد بودند که مناسبترین فصل برای ارائه برنامه های آموزشی زمستان است .

۳) همچنین انتظار داشتند که برنامه های آموزشی در روستاهای خودشان برگزار شود .

۴) سطح سوادکم ، الگوهای مهاجرت و نیازهای یادگیری تخصصی مشکلاتی را برای اداره ترویج و آموزش کشاورزی برای ارائه آموزشهای مورد نیاز به وجود آورده است .

یافته های تحقیق سارا پاداریامچی (۱۳۸۳) در گاوداری های شیری شهرستان مرند نشان می دهند که حدود ۷۷ درصد از پاسخگویان از روش تلقیح مصنوعی استفاده می کنند. دانش فنی افراد در این زمینه در سطح متوسط است والویت نیازهای آموزش آنان به ترتیب عبارتند از: مدیریت اصلاح نژاد، بهداشت تلقیح مصنوعی، شناسایی فحلی گاوها و تغذیه، همچنین بین سن و سابقه دامداری با نیاز آموزشی دامداران رابطه معنی دار و مثبت و رابطه سطح تحصیلات و دانش فنی نیز با نیاز آموزشی معنی دار و منفی است.

حاجی میر رحیمی (۱۳۸۲) تحقیقی با عنوان « بررسی نیازهای آموزشی شاغلان گاوداریهای نیمه صنعتی استان قم » انجام داده است که نتایج آن نشان می دهد که سه عامل مدیریت تولید مثل، مدیریت تغذیه و مدیریت پرورش مهمترین عوامل تبیین کننده واریانس دانش و مهارت شاغلان واحدهای مورد مطالعه در زمینه مسایل گاوداری به شمار می آیند. نیازهای آموزش افراد مزبور نیز به ترتیب اولویت به موضوعات شیر دوشی، تولید مثل، پرورش گاو، بهداشت واحد گاوداری، بیماریهای گاوهای شیری و پرواری، مدیریت اقتصادی واحد گاوداری و تغذیه گاوهای شیری و پرواری اختصاص دارد.

ایروانی و غفاری توران تحقیقی را تحت عنوان « بررسی نیازهای آموزشی ترویجی عشایر کوچنده کرد و نیمه کوچنده ترکمن و مقایسه آنها در مراتع حوزه آبی سو، شرق مازندران » انجام داده اند که نتایج آن نشان می دهد که سطح سواد هر دو قشر بسیار پایین است و بین میانگین های نظرات دو قشر بر روی پاره ای از صفات مورد مطالعه تفاوت معنی دار وجود دارد. همچنین آگاهی هر دو قشر از اصول حفاظت، احیاء، اصلاح و توسعه کم می باشد.

خضلولو (۱۳۸۲) تحقیقی را با عنوان « بررسی نیازهای آموزشی و ترویجی زنان روستایی استان آذربایجان غربی انجام داده و نتایج آن را به شکل زیر بیان کرده است :

- بین مقدار زمین و میزان نیازهای آموزشی و ترویجی و بین تعداد دام و میزان نیازهای آموزشی و ترویجی زنان روستایی رابطه مثبت و معنی دار وجود داشته است.
- متغیر میزان مشارکت در فعالیتهای کشاورزی، متغیر میزان مشارکت در تصمیم گیریهای مربوط به امور تولیدی و متغیر قومیت بر میزان نیازهای آموزشی و ترویجی زنان روستایی موثر بوده اند.
- متغیر های شغل اصلی سرپرست خانوار، سطح سواد، سرپرست خانواده، میزان مشارکت در تصمیم گیریهای مربوط به امور تولیدی و میزان تماس با مروجان دارای اولویت اول در تأثیر گذاری بر روی متغیر وابسته بوده اند.

این تحقیق با هدف کلی « تعیین نیازهای آموزشی عشایر بهره بردار پایاب سدارسباران درزمینه پرورش گاو » و اهداف جزئی « بررسی ویژگیهای فردی، حرفه ای و اجتماعی عشایر بهره بردار »، « تعیین سطح دانش و نیازهای آموزشی عشایر مورد مطالعه درزمینه پرورش گاو » و « اولویت بندی نیازهای آموزشی عشایر مورد مطالعه » انجام یافته است.

با توجه به این که از نتایج این تحقیق در برنامه ریزی های آموزش عشایر پایاب سد ارسباران استفاده خواهد شد، از نوع کاربردی، بر اساس اهداف تحقیق از نوع توصیفی بوده و بر اساس روش گردآوری داده ها از نوع پیمایشی می باشد.

عمده ترین وسیله جمع آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه همراه با مصاحبه است که پرسشنامه طراحی شده شامل دو بخش بود: بخش اول؛ سوالات مربوط به ویژگیهای فردی، حرفه ای و اجتماعی بهره برداران و بخش دیگر سوالات مربوط به بررسی نیازهای آموزشی بهره برداران در زمینه پرورش گاو می باشد. متغیرهای مستقل عبارتند از ویژگیهای فردی و حرفه ای بهره برداران (سن، نام قشلاق، تحصیلات، روش زندگی، زمین زراعی دیم، میزان تولید محصول زراعی، تعداد دام بزرگ، تعداد دام کوچک، میزان زمین پایاب سد، سابقه پرورش گاو، میزان مفیدی دوره ها، میزان رضایت از زراعت میزان رضایت از دامداری، میزان رضایت از شیوه زندگی، دیدگاه آنها نسبت به تاثیر سد در منطقه) و متغیر وابسته میزان دانش (نمره) بهره برداران در زمینه پرورش گاو می باشد

برای رتبه بندی نیازهای آموزشی بهره برداران از شیوه رایجی که در طرحهای نیازسنجی آموزشی و ترویجی کشاورزی مورد استفاده قرار می گیرد، استفاده شده است. در این شیوه با توجه به میزان اهمیت موضوع رتبه نیاز آموزشی تعیین می شود. در این روش قدر مطلق تفاضل «اهمیت موضوع» از «میزان دانش فرد در باره موضوع»، در «اهمیت موضوع» ضرب می شود و عدد بدست آمده رتبه نیاز را نشان می دهد (حاجی میر رحیمی، ۱۳۸۲).

در این تحقیق جامعه آماری شامل عشایر بهره بردار (داوطلب اسکان) ۱۲ قشلاق پایاب سد ارسباران در سال ۱۳۸۶ است. و شامل ۶۰۷ خانوار با جمعیت ۳۴۶۰ نفر می باشد. قابل ذکر است که این عشایر مالک زمین در این پایاب هستند و یا زمین به آنها واگذار خواهد شد و آنها فعالیت شغلی خود را از پرورش گوسفند و زراعت دیم به فعالیت های زراعت آبی، باغبانی پرورش گاو تغییر خواهند داد.

بر اساس فرمول کوکران از ۶۰۷ نفر بهره بردار تعداد ۱۵۰ نفر نمونه انتخاب شده که با استفاده از فرمول تعدیل به ۱۲۰ نفر کاهش یافته است و برای نمونه گیری از روش نمونه گیری تصادفی ساده استفاده شده است. ضریب الفای کرونباخ سوالات طراحی شده برابر با ۰/۹۴ می باشد که حاکی از آن است که پرسشنامه مورد استفاده با دقت زیادی اندازه گیری می کند.

برای تعیین اعتماد پرسشنامه و آزمون در این تحقیق از نکته نظرات و دیدگاه های محققان و کارشناسان مربوطه استفاده شده است.

سطح اهمیت موضوعات مختلف پرورش گاو با استفاده از میانگین نظرات کارشناسان مربوطه تعیین گردیده است. با توجه به اینکه نمره کامل هر سوال در پرسشنامه عدد ۲ در نظر گرفته شده است، سطح دانش به شکل زیر طبقه بندی می شود:

(کمتر از ۰/۵) = کم (۱ - ۰/۵) = متوسط رو به پایین (۱ - ۱/۵) = متوسط رو به بالا (۲ - ۱/۵) = خوب تا عالی

با توجه به اینکه میزان اهمیت موضوعات بر اساس نظر کارشناسان از ۱ تا ۵ درجه بندی شده، کمترین عدد اولویت ۰ و بیشترین عدد ۲۵ می باشد. سطوح اولویت به شکل زیر طبقه بندی شده است:

(۰-۵) =ضعیف (۱۰-۵/۱) =نسبتاً ضعیف (۱۰/۱ - ۱۵) =متوسط (۲۰-۱۵/۱) =بالا (۲۰/۱-۲۵) =بسیار بالا

با مطالعه تعاریف گوناگون مذکور در بخش های قبلی و با در نظر گرفتن ویژه گیها و اهداف این مطالعه، می توان گفت مفهوم نیاز آموزشی در این طرح عبارت است از «تفاوت بین وضع مطلوب و وضع موجود». پس اگر وضع موجود و وضع مطلوب را بشناسیم و فاصله بین آنها را اندازه بگیریم، نیاز آموزشی را تعیین کرده ایم. پس از بررسی و مطالعه روش و الگوهای گوناگونی که در زمینه نیازسنجی و نیازسنجی آموزشی - ترویجی ارائه شده است، با توجه به اینکه هدف اندازه گیری نیاز دانشی است و با در نظر گرفتن ویژه گیها و شرایط، روش آزمون کلیدی برای اجرای این طرح انتخاب شد. این روش به سه شکل کتبی، شفاهی و عملی می تواند اجرا شود، در این طرح به دلیل این که عشایر از سطح سواد کمی برخوردار هستند، به صورت شفاهی اجرا گردید. مهمترین قسمت کار ما در این روش، تهیه آزمون استاندارد است که این آزمون هم وسیله گردآوری اطلاعات از وضع موجود است و هم وضع مطلوب را نشان خواهد داد.

جهت تهیه آزمون استاندارد، ابتدا با کمک کارشناسان وظایف شغلی برای انجام مطلوب فعالیتهای تولیدی مورد نظر تعیین و سپس بر اساس این وظایف عناوین تواناییهایی که نیاز آموزشی بهره برداران باید در زمینه آنها سنجیده شود، مشخص گردید. در نهایت کارشناسان مربوطه سوالات را در قالب این عناوین طراحی کردند. عناوین تواناییها در زمینه اصول صحیح پرورش گاو:

الف) مدیریت بهداشتی (بهداشت عمومی دام، بهداشت زایشگاه و زایمان، بهداشت شیر دوشی و پستان، بهداشت سم، بهداشت تغذیه و بهداشت خرید و انتقال دام ها)

ب) مدیریت تغذیه (تغذیه دام با جیره متعادل غذایی، خوراک دهی، تهیه و استفاده از سیلو، کیفیت علوفه مصرفی و ۵) شرایط آب مصرفی)

ج) مدیریت تولید مثل و اصلاح نژاد (بهبود شرایط محیطی، تشخیص بموقع فحلی، تلقیح و رکوردهای مناسب تولید مثل)

د) مدیریت جایگاه دام (ساختمان ها و تاسیسات مورد نیاز، آشنایی با اصول ساخت جایگاه های دامی و ۳) انتخاب محل مناسب برای گاوداری)

ه) پرواربندی گوساله (انتخاب دام پرواری و شروع پرواربندی ، تغذیه و خوراک دادن و تشخیص خاتمه پروار) و بازاریابی (رعایت اصول بازاریابی در تهیه نهاده ها، رعایت اصول بازاریابی در عرضه تولیدات و آگاهی و اطلاع یابی از عوامل موثر بر بازاریابی)

بحث و نتایج

ویژگیهای فردی، اقتصادی - اجتماعی و حرفه ای بهره برداران

۱- سن: بر اساس اطلاعات بدست آمده میانگین سنی آزمودنیها ۴۳ سال می باشد و بیشترین درصد افراد (۴۶٪) در گروه سنی (۴۰-۱۹) سال و کمترین درصد آنها (۱۲/۵٪) بین (۷۵-۶۱) سال سن دارند، اکثریت این افراد در گروه سنی قرار دارند که جهت شرکت در دوره های آموزشی مورد نیازشان برای شروع فعالیت های تولیدی جدید در منطقه مناسب می باشد.

۲- سطح سواد: میانگین سطح سواد پاسخگویان ۲ کلاس می باشد و بیشترین درصد افراد (۵۷٪) بی سواد بوده و کمترین درصد آنها (۱ درصد) ۱۲ کلاس سواد دارند. لازم است که مسئولین در تنظیم برنامه آموزشی مورد نیاز این افراد سطح سواد بسیار پایین آنها را مورد توجه قرار دهند.

۳- شیوه زندگی: ۹۹ درصد پاسخگویان در حال حاضر کوچ نشین هستند و تنها ۱ درصد آنها ساکن شده اند.

۴- شغل فعلی: در حال حاضر ۱۰/۵ درصد پاسخگویان در فعالیت های زراعت دیم، دامداری (دام سبک) و سایر مشاغل اشتغال دارند و ۸۹/۵ درصد آنها تنها در فعالیت دامداری (دام سبک) مشغول هستند، با توجه به اینکه در زمینه های پرورش گاو، باغبانی، زراعت آبی سابقه فعالیت نداشتند، پیش بینی می شد که سطح دانش آنها در این زمینه ها بسیار پایین باشد. که نتایج بدست آمده مؤید این پیش بینی است.

۵- میزان زمین زراعی دیم و نام محصول زراعی: ۶۰/۴ درصد از پاسخگویان زمین زراعی دیم ندارند. و ۷۵ درصد افراد مورد مطالعه زراعت انجام نمی دهند. و ۲۵ درصد دیگر تنها گندم و جو کشت می نمایند.

۶- دام: بر اساس اطلاعات بدست آمده تنها ۲۰ درصد از پاسخگویان دام سبک ندارند. در حالی که ۹۶ درصد آنها دام بزرگ ندارند و آنها ۱۴ دلیل را برای عدم نگهداری دام سنگین ذکر کرده اند که موارد (به علت کوچ نشینی)، (حمل و نقل مشکل است) یا اسکان آنها و موارد (امکانات نداریم)، (مشکلات مالی)، (سود ندارد)، (جا نداریم)، با در اختیار گذاشتن تسهیلات و امکانات و مورد (مهارت نداریم)، با برگزاری دوره های آموزشی و مورد (علوفه نداریم) با آبی شدن اراضی پایاب قابل حل می باشد.

قابل ذکر است که تنها ۳۸/۵ درصد از پاسخگویان اطلاع دارند که بر اساس برنامه های توسعه منطقه پرورش دام سنگین (گاو) به جای پرورش دام سبک به آنها توصیه می شود. این نتیجه نشان می دهد که مسئولین بهره برداران رادر جریان برنامه های توسعه منطقه قرار نداده اند و اطلاعات لازم را در اختیار آنها قرار ندارد. یافته ها حاکی از آن است که افرادی که به پرورش دام سبک و سنگین مشغول هستند، دانش و مهارت خود را از تجربه خود یا خانواده کسب کرده است. این نتیجه حاکی از آن است که این افراد یا در هیچ دوره آموزشی مربوط به پرورش دام شرکت نکرده اند و یا اگر شرکت کرده اند برای آنها مفید نبوده است.

۷- پرورش گاو: بر اساس نتایج بدست آمده ۷۰ درصد پاسخگویان تاکنون گاو پرورش نداده اند و ۲۸ درصد دیگر (۱-۵۰) سال سابق پرورش گاو دارند. همچنین ۶۱ درصد آنها تاکنون گاوداری صنعتی ندیده اند در حالی که ۳۸ درصد دیگر دیده اند

۸- آگاهی از هدف ساخت سد: نتایج بدست آمده حاکی از آن است که ۸۳ درصد از افراد مورد مطالعه از اهداف ساخت سد اربباران اطلاع دارند. و موارد آبی کردن زمینهای زراعی، اسکان عشایر، اشتغال عشایر در کشاورزی را ذکر کرده اند.

۹- مشارکت در برنامه های آموزشی - ترویجی: نتایج بدست آمده حاکی از آن است که تنها ۳۶ درصد افراد مورد مطالعه در دوره های آموزش مختلف مربوط به پرورش دام سبک و سنگین و مرتعداری شرکت کرده اند.

۱۰- زمینه فعالیت مورد علاقه بهره برداران در اراضی آبی: همه افراد مورد مطالعه علاقه دارند که در اراضی آبی پایاب سد در سه زمینه باغبانی، زراعت آبی، پرورش دام سنگین و یا در دو زمینه و یا در یکی از زمینه ها فعالیت کنند. این نتیجه مؤید نتایج مطالعه دیگری (تقوی، ۱۳۷۳) می باشد که بر اساس آن مطالعه ۷۹/۸ درصد خانوارهای منطقه قره قیه، زراعت آبی و دامپروری به شکل توأم، ۱۴/۶ زراعت آبی و ۳/۹ دامپروری را فعالیت تولیدی مناسب خانوار خود می دانند. همچنین بیانگر این است که انجام تحقیق حاضر از ضرورت بسیار بالایی برخوردار بوده است.

۱۱- میزان رضایت پاسخگویان از شغل و شیوه زندگی: بر اساس نتایج بدست آمده، میزان رضایت پاسخگویان از شغل های دامداری (دام سبک به شکل سنتی)، زراعت دیم و شیوه زندگی شان (که کوچ نشینی است) پایین و از سایر شغل ها (باغبانی و خرید و فروش احشام) خوب می باشد. بطوری که میانگین میزان رضایت پاسخگویانی که زراعت دیم می کردند از زراعت ۳/۹۲، افراد دامدار از دامداری ۳/۵۴، از سایر شغل ها (خرید و فروش دام و باغبانی) ۷/۲ و از شیوه زندگی شان ۴/۱۳ از ۱۰ می باشد.

این نتیجه نیز اهمیت بسیار بالا انجام تحقیق حاضر را نشان می دهد و بیانگر آن است که بهره برداران آمادگی کامل جهت تغییر فعالیت های تولیدی و اسکان در پایاب سد را دارند.

این افراد به عنوان علت عدم رضایت از زراعت به ۸ دلیل (سود کم، محصول کم زراعت دیم، بارندگی کم و نابهنگام و کمبود آب، کمبود زمین زراعی، گرانی نهاده ها و کمبود امکانات) اشاره کرده اند که اکثر آنها با تبدیل زراعت دیم به آبی قابل حل می باشد.

همچنین افراد دامدار به ۱۶ دلیل اشاره کرده اند که ۳ مورد مربوط به گرانی نهاده و سود کم پرورش دام سبک، ۴ مورد مربوط به کمبود علوفه و مرتع و دیگر موارد مربوط به مشکلات کوچ نشینی و بیلاق می باشد. که بیشتر این مسایل با جایگزینی پرورش گاو به جای پرورش گوسفند از بین خواهد رفت.

همچنین پاسخگویان برای عدم رضایت از شیوه زندگی خود به دلایل، در آمد کم، رفاه کم، کمبود امکانات، زحمت زیاد کوچ نشینی، کمبود زمین زراعی، نبود امکانات تحصیل فرزندان ذکر کرده اند که این مسایل با اسکان، ایجاد اشتغال پایدار، افزایش خدمات رفاهی در کانون های اسکان واگذاری اراضی آبی، رفع خواهد شد.

قابل ذکر است که این یافته نیز مشابه نتایج مطالعه مذکور (تقوی، ۱۳۷۳) می باشد، که بر اساس آن مطالعه ۸۸ درصد عشایر منطقه مورد مطالعه داوطلب اسکان بوده و ۱۰ درصد به ادامه کوچ روی، ۲ درصد به رمه گردانی تمایل

دارند. در حالی که ۷۰ درصد افرادی که به کوچ روی تمایل دارند، ادامه کوچ روی را منوط به (تامین شرایط زندگی)، ۱۶ درصد (تامین درآمد) و ۱۰ درصد آنها (تامین زمین و مرتع کافی) می دانند.

۱۲- اثرات اقتصادی - اجتماعی ساخت سد در منطقه :

بررسی دیدگاه پاسخگویان در زمینه اثرات اقتصادی - اجتماعی ساخت سد ارسباران در منطقه نشان می دهد که این افراد معتقد هستند که ساخت این سد اثرات مثبتی در توسعه منطقه خواهد داشت بطوری که بر اساس نظرات آنها میانگین اثر این سد در توسعه زراعت ، دامپروری ، باغداری ، صنایع تبدیلی ، افزایش درآمد ، ایجاد اشتغال ، کاهش مهاجرت ، افزایش رفاه خانواده ها ، بهسازی ، محیط و تغییر شیوه زندگی بین (۹/۰۹ - ۷/۹۶) از ۱۰ می باشد.

سطح دانش :

بر اساس اطلاعات جدول (۱) سطح دانش آزمودنیها در زمینه موضوعات مختلف پرورش گاو خیلی کم می باشد بطوری که بیشترین سطح دانش مربوطه به « بازاریابی » ، « مدیریت تغذیه » و مدیریت بهداشتی ، به ترتیب با میانگین ۲۸۴۷/۰ ، ۲۸۳۷/۰ و ۲۷۸۱/۰ بوده و کمترین سطح دانش مربوط به موضوعات « مدیریت جایگاه دام » ، « پرواربندی گوساله » ، « مدیریت تولید مثل » به ترتیب با میانگین دانش ۲۰۰۵/۰ ، ۱۷۵۳/۰ و ۱۱۵۵/۰ می باشد . بررسی توزیع انحراف استاندارد نشان می دهد که اختلاف بین نمرات موضوع «بازاریابی» آزمودنیها بیشتر از بقیه موضوعات است . با توجه به اینکه بیشترین میانگین سطح دانش نیز به این موضوع مربوط می شود.

جدول شماره (۱) توزیع آماری سطح دانش بهره برداران در زمینه موضوعات آموزشی

موضوعات	میانگین	انحراف معیار	رتبه
بازار یابی	۰/۲۸۴۷	۰/۴۲۳۶۵	۱
مدیریت تغذیه	۰/۲۸۳۷	۰/۲۷۳۶۸	۲
مدیریت بهداشتی	۰/۲۷۸۱	۰/۲۴۰۸۱	۳
مدیریت جایگاه دام	۰/۲۰۰۵	۰/۲۰۷۳۷	۴
پرواربندی گوساله	۰/۱۷۵۳	۰/۲۸۲۶۶	۵
مدیریت تولید مثل	۰/۱۱۵۵	۰/۲۱۹۱۳	۶

میزان اهمیت : بر اساس اطلاعات جدول (۲)، از دیدگاه کارشناسان میانگین اهمیت موضوعات « بازاریابی » ، « مدیریت تولید مثل » ، « پرواربندی گوساله » ، « مدیریت تغذیه » ، « مدیریت بهداشتی » و « مدیریت بهداشتی » در پرورش گاو به ترتیب ۴/۳۹ ، ۴/۳۶ ، ۴/۳۳ ، ۴/۱۸ و ۴/۰۵ و از عدد ۵ می باشد که بیشترین اهمیت

را به بازاریابی و کمترین اهمیت را به مدیریت بهداشت و درمان داده اند ، نتایج یافته ها نشان می دهد که میزان اهمیتی که کارشناسان به موضوعات می دهند متناسب با سطح دانش بهره برداران در آن موضوعات است .
جدول شماره (۲) توزیع آماری رتبه اهمیت موضوعات پرورش گاو از دیدگاه کارشناسان مربوطه

رتبه نهایی	انحراف معیار	میانگین رتبه ای اهمیت	موضوعات در زمینه پرورش گاو
۱	.69631	4.39	بازاریابی
۲	.90235	4.36	مدیریت تولید مثل
۳	1.02198	4.33	پروراندی گوساله
۴	.66606	4.18	مدیریت تغذیه
۵	.58258	4.12	مدیریت جایگاه دام
۶	.88535	4.05	مدیریت بهداشتی

نیاز آموزشی : بر اساس اطلاعات موجود در جدول (۳) نیاز آموزش بهره برداران در زمینه موضوعات پرورش گاو بالا بوده و به ترتیب اولویت شامل ، « مدیریت تولید مثل » ، « بازاریابی » ، « پروراندی گوساله » ، « مدیریت تغذیه » ، « مدیریت جایگاه دام » و « مدیریت بهداشت و درمان » می باشد. این نتیجه مشابه نتایج تحقیق پادار یامچی (۱۳۸۳) که در آن نیازهای آموزشی گاوداران شهرستان مرند به ترتیب اولویت، « مدیریت اصلاح نژاد»، «بهداشت تلقیح مصنوعی»، «شناسایی فحلی گاوها» و «تغذیه» ذکر شده است، می باشد.
بدلیل اینکه می توان سه اولویت اول آنرا جز موضوع «مدیریت تولید مثل» که اولویت اول تحقیق حاضر است، محسوب کرد.

همچنین این نتیجه مشابه نتایج تحقیق حاجی میر رحیمی (۱۳۸۲) است که در آن نیازهای آموزشی شاغلان گاوداریهای نیمه صنعتی استان قم به ترتیب اولویت موضوعات شیر دوشی ، تولید مثل ، پرورش گاو ، بهداشت واحد گاوداری ، بیماریهای گاوهای شیری و پروراندی ، مدیریت اقتصادی واحد گاوداری و تغذیه گاوهای شیری و پروراندی ذکر شده است. البته در تحقیق حاضر مدیریت تغذیه نسبت به مدیریت بهداشت اولویت دارد در حالی در تحقیق حاجی میر رحیمی برعکس است.

جدول (۳) توزیع داده های مربوط به شاخص های اولویت بندی نیازهای آموزشی بهره برداران در زمینه موضوعات آموزشی پرورش گاو

اولویت	تفاضل «اهمیت موضوع» از «دانش بهره برداران» ضرب در «اهمیت موضوع»	سطح دانش بهره برداران	میانگین رتبه ای اهمیت	موضوعات در زمینه پرورش گاو
۱	18.6784	.1155	4.36	مدیریت تولید مثل

۲	18.0222	.2847	4.39	بازار یابی
۳	17.9896	.1753	4.33	پروراندی گوساله
۴	16.2866	.2837	4.18	مدیریت تغذیه
۵	16.1483	.2005	4.12	مدیریت جایگاه دام
۶	15.2761	.2781	4.05	مدیریت بهداشتی

بر اساس داده های جدول (۴) بین متغیر های مستقل سن ، تحصیلات ، زمین زراعی دیم ، مساحت زیر کشت ، میزان تولید محصول زراعی، تعداد دام کوچک ، تعداد دام بزرگ ، میزان زمین پایاب سد و سابقه پرورش گاو با نمره پرورش گاو همبستگی وجود ندارد .

عدم همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته متأثر از این مسأله است که بر اساس نتایج قبلی سطح نمرات همه افراد مورد مطالعه در زمینه های مورد مطالعه بسیار پایین بوده است .

بر اساس این نتایج سن و سطح سواد بهره برداران تاثیری بر میزان دانش آنها در زمینه های گوناگون ندارد . که این نتیجه در مورد سن مشابه نتیجه تحقیق دیگری (حاجی میررحیمی، ۱۳۸۲) می باشد که بر اساس آن بین سن شاغلین گاوداریها با میزان دانش آنها در زمینه مسایل گاوداری رابطه ای وجود ندارد . ولی بر اساس تحقیق مذکور سطح سواد شاغلین گاوداریها بر میزان دانش آنها موثر بوده است.

بر اساس این نتایج تعداد دام بهره برداران تاثیری بر میزان دانش آنها ندارد . در حالی که بر اساس نتایج تحقیق دیگری (خضولو، ۱۳۸۲) بین تعداد دام و میزان نیاز آموزش و ترویجی زنان روستایی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد .

بررسی تاثیر سطوح مختلف برخی متغیرهای مستقل بر سطح دانش بهره برداران بر اساس اطلاعات جدول (۵)، سطوح مختلف (نام قشلاق)، (میزان مفیدی دوره ها) ، (میزان رضایت از زراعت)، (میزان رضایت از دامداری) و (دیدگاه آنها نسبت به تاثیر سد در منطقه) در میزان دانش آنها در زمینه پرورش گاو اختلاف معنی داری ایجاد نکرده است .

جدول (۴) رابطه بین متغیر های مستقل با متغیر وابسته نمره پرورش گاو

متغیر مستقل	مقیاس	ضریب همبستگی
سن	نسبی	+۰/۱۶۲
تحصیلات	نسبی	+۰/۰۴۴
زمین زراعی دیم	نسبی	+۰/۱۲۴

نسبی	۰/۰۲۲	مساحت زیر کشت
نسبی	۰/۲۳۸	میزان تولید سالانه (محصول زراعی)
نسبی	۰/۰۹	تعداد دام کوچک
نسبی	۰/۱۵۷	تعداد دام بزرگ
نسبی	۰/۰۹۳	میزان زمین پایاب سد
نسبی	۰/۱۴۱	سابقه پرورش گاو

تنها (میزان رضایت از شیوه زندگی) بین میزان دانش آنها در زمینه پرورش گاو در سطح ۰/۰۵ اختلاف معنی داری ایجاد کرده است.

این نتایج موید نتایج قبلی تحقیق حاضر می باشد مبنی بر اینکه سطح دانش همه افراد در زمینه های مورد مطالعه پایین بوده و تفاوتی بین نمرات آنها وجود ندارد. جدول (۵) نتایج تحلیل واریانس اثر سطوح مختلف برخی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

دیدگاه (تاثیر سد در منطقه)		میزان رضایت از شیوه زندگی		میزان رضایت از دامداری		میزان رضایت از زراعت		میزان مفیدی دوره ها		نام قشلاق		مستقل وابسته
f	p	f	p	f	p	F	p	f	p	f	p	
۰,۷۹ ۸	۰,۷۵ ۶	۲,۰۲۸*	۰,۰۴	۱,۵۷ ۵	۰,۱ ۳۷	۱,۸ ۴۵	۰,۱۰ ۲	۰,۵۰ ۴	۰,۷۷۱	۰,۵۷ ۲۶	۰,۷۹ ۵	نمره پرورش گاو

تحلیل عاملی

به منظور آرایه دسته بندی جدیدی از متغیرهای مورد مطالعه (موضوعات آموزشی پرورش گاو) و آرایه تحلیلی دقیق تر از مجموعه برنامه آموزشی از تحلیل عاملی استفاده شده است.

بدین منظور متغیرهای مورد مطالعه که بر اساس نظر کارشناسان به شکل زیر دسته بندی شده اند در تحلیل عاملی وارد شدند .

الف-مدیریت بهداشتی: ۱- بهداشت عمومی دام ۲- بهداشت زایشگاه و زایمان ۳-بهداشت شیر دوشی و پستان ۴-بهداشت سم ۵-بهداشت تغذیه ۶-بهداشت خرید و انتقال دام ها
ب-مدیریت تغذیه: ۱-جیره متعادل غذایی ۲-مصرف خوراک دام ۳-تهیه و استفاده از سیلو ۴-کیفیت علوفه مصرفی ۵-آب مصرفی
ج-مدیریت تولید مثل ۱-بهبود شرایط محیطی ۲-تشخیص بموقع فحلی ۳-تلقیح ۴-رکورد های مناسب تولید مثل
د-مدیریت جایگاه دام ۱-ساختمان ها و تاسیسات ۲-اصول ساخت جایگاهها ۳-انتخاب محل مناسب
ه-پروراندی گوساله ۱-انتخاب دام پرواری ۲-تغذیه و خوراک دادن ۳-خاتمه پروار
و-بازار یابی

با توجه به اینکه مقدار KMO بدست آمده برابر با ۰/۸۱۳ و مقدار بارتلت برابر با ۱۲۸۹/۵۷ و در سطح ۰/۰۱ معنی دار می باشد . حاکی از آن است این متغیرها برای تحلیل عاملی مناسب هستند . ۵ عاملی که مقدار ویژه آنها بیشتر از یک بوده ، انتخاب شده و برای ساده کردن عامل ها از چرخش عاملی وار یماکس استفاده شده و متغیرهایی که بار عاملی آنها بیش از ۰/۵ بود انتخاب شده است . ۴ عامل اول تعیین شده ۶۲/۱ درصد از واریانس کل را تبیین می کند .

عامل اول : بنام (بهبود کیفیت دام و تغذیه) شامل متغیرهای بهداشت شیر دوشی و پستان ، بهداشت سم،بهداشت تغذیه،بهداشت خرید و انتقال دام ها،مصرف خوراک دام،کیفیت علوفه مصرفی،بهبود شرایط محیطی(بهبود تولید مثل)،تشخیص بموقع فحلی،انتخاب دام پرواری،تغذیه و خوراک دام پرواری ۴/۰+ درصد واریانس کل را تبیین می کند پس ضروری است که در برنامه های آموزش و ترویجی این متغیر ها بیش از بقیه متغیرها مورد توجه قرار گیرد .

عامل دوم بنام (مدیریت بهداشت و تولید مثل) شامل متغیرهای بهداشت عمومی دام،بهداشت زایشگاه و زایمان،آب مصرفی،مدیریت ساختمانها و تاسیسات،رکوردهای مناسب تولید مثل،۸/۹۵ درصد واریانس ،عامل سوم بنام (مدیریت تغذیه و بازار یابی) شامل متغیرهای جیره متعادل غذایی، تهیه و استفاده از علوفه سیلو شده،اصول ساخت جایگاهها،بازار یابی ۶/۷۳ درصدواریانس و عامل چهارم با نام (بی نام) متغیرهای تلقیح و خاتمه پروار ۵/۴۹ درصد واریانس کل را تبیین می کند .

پیشنهادات:

با توجه به نتایج بدست آمده پیشنهادات ذیل ارایه می گردد :

۱- در برنامه های آموزشی - ترویجی مربوط به پرورش گاو موضوعات آموزشی «مدیریت تولید مثل» ، «بازار یابی» ، «پروراندی گوساله» ، «مدیریت تغذیه» ، «مدیریت جایگاه دام» ، و «مدیریت بهداشت و درمان» به ترتیب اولویت مورد توجه قرار گیرند .

۲- با توجه به اینکه بر اساس تحلیل عاملی، عامل (بهبود کیفیت دام و تغذیه) شامل متغیرهای بهداشت شیردوشی و پستان، بهداشت سم، بهداشت تغذیه، بهداشت خرید و انتقال دام ها، مصرف خوراک دام، کیفیت علوفه مصرفی، بهبود شرایط محیطی (بهبود تولید مثل)، تشخیص بموقع فحلی، انتخاب دام پرواری، تغذیه و خوراک دام پرواری ۴۰/۰۴ واریانس دانش بهره برداران در مورد پرورش گاو را تبیین می کند، ضروری است در برنامه های آموزشی - ترویجی این متغیرها بیشتر مورد توجه قرار گیرند.

جدول (۶) توزیع مشخصات عاملها ی بدست آمده از تحلیل عاملی

نام گذاری	درصد واریانس کل	بار عاملی	متغیرها	عامل
بهبود کیفیت دام و تغذیه	۴۰,۰۳۶	۰,۵۵۶	بهداشت شیردوشی و پستان	اول
		۰,۵۷۷	بهداشت سم	
		۰,۸۱۳	بهداشت تغذیه	
		۰,۷۵	بهداشت خرید و انتقال دام ها	
		۰,۶۰۷	مصرف خوراک دام	
		۰,۵۳۰	کیفیت علوفه مصرفی	
		۰,۷۷۸	بهبود شرایط محیطی (بهبود تولید مثل)	
		۰,۵۶۵	تشخیص بموقع فحلی	
		۰,۶۴۶	انتخاب دام پرواری	
۰,۷۸۸	تغذیه و خوراک دام پرواری			
مدیریت بهداشت و تولید مثل	۸,۹۵۰	۰,۷۷۰	بهداشت عمومی دام	دوم
		۰,۶۷۰	بهداشت زایشگاه و زایمان	
		۰,۶۹۱	آب مصرفی	
		۰,۶۰۶	رکورد های مناسب تولید مثل	
		۰,۵۸۹	مدیریت ساختمانها و تاسیسات	
مدیریت تغذیه و بازاریابی	۶,۷۳۳	۰,۵۱۱	جیره متعادل غذایی	سوم
		۰,۶۶۶	تهیه و استفاده از علوفه سیلو	

			شده	
		۰,۷۵۴	اصول ساخت جایگاهها	
		۰,۷۰۸	بازار یابی	
	۵,۴۸۶	۰,۹۰۵	تلقیح	چهارم
		۰,۷۰۳	خاتمه پروار	

- ۳- با توجه به اینکه بین نمرات بهره برداران ساکن در قشلاق های مورد مطالعه اختلاف معنی داری وجود ندارد ، برنامه ریزان می توانند برای تمام قشلاقها برنامه آموزشی یکسانی را تنظیم کنند .
- ۴- با توجه به اینکه بهره برداران از سطح سواد بسیار پایینی برخوردار هستند ضروری است که برنامه آموزشی ترویجی آنها متناسب با سطح سواد آنها تدوین گردد .
- ۵- با توجه به اینکه تعداد کمی از بهره برداران در زمینه پرورش گاو آموزش دیده وهمچنین بدلیل اینکه سطح نمرات آنها بسیار پایین است ، ضروری است که جهت موفقیت آنها در این فعالیت ها برنامه آموزشی جامع و کامل طراحی شده و اجرا گردد .
- ۶- با توجه به اینکه افراد مورد مطالعه آگاهی کمی از برنامه های توسعه ای پایاب سد مبنی بر توصیه الگوی کشت و جایگزینی دام سنگین به جای دام سبک دارند، جهت هماهنگی و مشارکت بیشتر آنها ، برنامه ریزان اطلاعات لازم را در اختیار آنها قرار دهند .
- ۷- بر اساس نتایج بدست آمده برنامه آموزشی - ترویجی پنج ساله ذیل برنامه ریزی و اجرا گردد.

عنوان	سال
مدیریت تولید مثل-مدیریت بازاریابی	اول
مدیریت بازاریابی-مدیریت پرواربندی	دوم
مدیریت پرواربندی-مدیریت تغذیه	سوم
مدیریت تغذیه-مدیریت جایگاه دام	چهارم
مدیریت جایگاه دام-مدیریت بهداشت	پنجم

فهرست منابع

- (۱) پادار یامچی، س. ۱۳۸۴. بررسی نگرش و نیازهای آموزشی دامداران در زمینه تلقیح مصنوعی در گاوهای شیری. فصلنامه روستا و توسعه. سال هشتم. شماره ۳.

- (۲) تقوی، ن. ۱۳۷۳. مطالعات اجتماعی و اقتصادی زیست بوم عشایری قره قیه. اداره کل امور عشایر آذربایجان شرقی.
- (۳) حاجی میررحیمی، د. ۱۳۸۲. بررسی نیازهای آموزشی شاغلان گاوداری‌های نیمه صنعتی استان قم. فصلنامه پژوهش و سازندگی. شماره ۴.
- (۴) خضری، ب. ۱۳۸۲. بررسی نیازهای آموزشی و ترویجی زنان روستایی استان آذربایجان غربی. طرح تحقیقی. بخش تحقیقات و بررسی مسایل روستایی سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی.
- (۵) خلاصه گزارش پروژه آبیاری و زهکشی اراضی پایاب سد ارسباران (جلد هشتم). ۱۳۷۹. اداره کل امور عشایر استان آذربایجان شرقی. شرکت خدمات مهندسی جهاد. آذربایجان شرقی.
- (۶) روابط عمومی سازمان امور عشایر ایران. ۱۳۸۳. بیانیه همایش ملی ساماندهی عشایر ایران. مجموعه مقالات همایش ملی ساماندهی جامعه عشایر ایران (جلد اول).
- (۷) سرابی، ح. ۱۳۷۵. مقدمه ای بر نمونه گیری در تحقیق. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها.
- (۸) سرمد، ز. ع. بازرگان و ا. حجازی. ۱۳۷۸. روشهای تحقیق در علوم رفتاری. چاپ دوم. انتشارات آگاه. تهران.
- (۹) سیمای جامعه عشایر استان. ۱۳۷۹. اداره کل امور عشایر استان آذربایجان شرقی. آذربایجان شرقی.
- (۱۰) شریفی، م. ۱۳۸۲. بررسی نقش و جایگاه سازمانهای غیر دولتی در جلب مشارکت عشایر در حفظ و احیای مراتع فصلنامه عشایری دخیل انقلاب. سال هفتم. شماره ۳ و ۲. ۹۰-۵۳.
- (۱۱) شعبانعلی فمی، ح. ۱۳۸۰. تحلیلی بر فرایند تعیین نیازهای آموزشی ترویجی زنان روستایی. جهاد. سال بیست و یکم. شماره ۲۴۳-۲۴۲.
- (۱۲) گزیده نتایج طرح سرشماری اجتماعی - اقتصادی عشایر کوچنده کشور ۱۳۸۷. معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی مرکز آمار ایران.
- (۱۳) گزارش تکمیلی گزینه منتخب شبکه آبیاری و زهکشی اراضی پایاب سد ارسباران. ۱۳۸۰. اداره کل امور عشایر استان آذربایجان شرقی. شرکت خدمات مهندسی جهاد. آذربایجان شرقی.
- (۱۴) گزارش فنی. ۱۳۸۳. اداره کل امور عشایر استان آذربایجان شرقی. آذربایجان شرقی.
- (۱۵) گزارش مصور عملکرد دوره های آموزشی و ترویجی. ۱۳۸۳. اداره کل امور عشایر استان آذربایجان شرقی.
- (۱۶) مغانی، ص. ۱۳۸۰. بررسی مسایل و مشکلات اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی ناشی از اسکان عشایر در شهرستان کلبر و ارائه الگوی مناسب برای حل آنها. پایان نامه کارشناسی ارشد. مرکز آموزش عالی شهید سرداری سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی. تبریز.
- (۱۷) نشریه ادبیات و اهداف برنامه توسعه جامع مناطق عشایری. ۱۳۷۶. سازمان امر عشایری ایران.

- 21) Chizari,M.,S.Bahmani and J.R.Linder.educational needs of semimigrant nomads of charmahal va bakhtaiari province,iran regarding.sheep and goat management and production.tarbiat modarres university.college of agriculture.department of agricultural extension and education.tehran Iran.
- 22) Glenn D. Israel.(2003) Determining Sample Size. Agricultural Education and Communication Department, Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, University of Florida . (<http://edis.ifas.ufl.edu>).
- 23) Jennings.M, Brashears. T, Burris.S,Chad S. Davis and Brashears.M. A National Assessment of Beef Cattle Producers' Educational Needs Regarding Pre-Harvest Food Safety.Texas Tech University. proceedings of the2007 AAAE Research Conference, Volume34 .

Beneficiaries Nomads' Training Needs Assessment on Cattle Raising in Arasbaran Dam Downstream

N. Ghasemi, S. Moghani, J. Asadi S. H. Mirrahimi

Abstract

Nowadays, the Nomadic Livelihood Development Program in the country is carried out in two distinct approaches: settling volunteer nomads in permanent domiciles and organizing migrating nomads. With respect to the fact that 88% of the nomads in Gharah-ghaia area of East-Azarbaijan province are volunteers for permanent settling (Taghavi, 1992), the Arasbaran Dam was constructed with the aim of settling them and also elevating their living standards. The capacity of this dam is 25 million cubic meters which will mainly be used to irrigate 3200 ha of farm lands at its downstream premise. It should also be mentioned that 60 % of the land will be allocated to irrigated farming and the rest shall be used to establish orchards. This will make it possible to settle 12 tribes of nomads with 607 families comprising 3460 people. With respect to the studies undertaken and by considering climatic conditions of the area, quality of water and soil resources and in line with the national development programs, raising cattle instead of light livestock and rainfed farming of 8 crops plus 7 orchard produces have been recommended at downstream. Since the nomads were used to traditionally raise cattle, they lack any knowledge or skills to achieve the above mentioned goals. So, it is necessary to teach them the needed skills and promote their vocational and technical knowledge. Lack of comprehensive information and therefore, assessing training needs for nomads in the mentioned fields are the main subjects to be addressed by this study. This study is performed to evaluate training needs of nomads in the fields of raising cattle, irrigated farming and gardening. It was carried out by doing a field study. The statistical population included volunteer nomads who desired to settle in downstream basin of the Arasbarab dam. The Cochran formula was used with random sampling from 120 people and the required data was collected through interviewing and questionnaire. The result shows that training needs for nomads in the field of raising cattle were higher than normal mean and according to their priority order include: breeding management, marketing, calf raising, feed management, and hygiene management respectively. It must also be mentioned that based on the result of analysis, among factors of training subjects, promoting quality of cattle and their feeding, consisting variables such as "milking and breast hygiene", "feet hygiene", "feeding", "hygiene in livestock transfer", "selection of appropriate beef cattle", "quality of feed", "promotion of environmental conditions" (improving breeding conditions), "detection of correct time for mating", and "selection of appropriate feed for beef cattle" accounted for 40.04 % of the total variances.

Key Words: Training needs, Assessing training needs, Nomad practitioners in Arasbaran Dam Downstream, Cattle raising.